

Teoria realizmu w stosunkach międzynarodowych

- historyczne źródła realizmu
- Edward Carr, Hans Morgenthau i ich wkład w koncepcję realizmu
- podstawowe założenia koncepcji realizmu politycznego
- realizm i jego znaczenie po II wojnie Światowej.

Literatura uzupełniająca: *E. Haliżak, J. Czaputowicz (red.), Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych. Założenia i zastosowania badawcze.*

Wydawnictwo Rambler, Warszawa 2014

<http://portal.uw.edu.pl/documents/10843903/11367021/Czaputowicz+-+Ma+pa+wspolczesnego+realizmu.pdf>.

Historyczne źródła realizmu

- Tukidydes – mechanizmy rządzące stosunkami międzynarodowymi **na poziomie natury ludzkiej, państwa i systemu**
- Niccolo Machiavelli – mechanizmy rządzące stosunkami międzynarodowymi **na poziomie natury ludzkiej i jednostki**
- Tomasz Hobbes – mechanizmy rządzące stosunkami **międzynarodowymi na poziomie systemu międzynarodowego** (równowaga sił)

Historyczne źródła realizmu

TUKIDYDES (V-IV w. p.n. e)

- Wielka wojna peloponeska (V w. p. n. e.):

Ateny (Ateński Związek Morski)
kontra

Sparta (Związek Peloponeski)

- Walka o hegemonię

Historyczne źródła realizmu
TUKIDYDES (V-IV w. p.n. e)

Ateny

- ustrój demokratyczny
- podstawą gospodarki handel
- społeczeństwo kosmopolityczne, otwarte

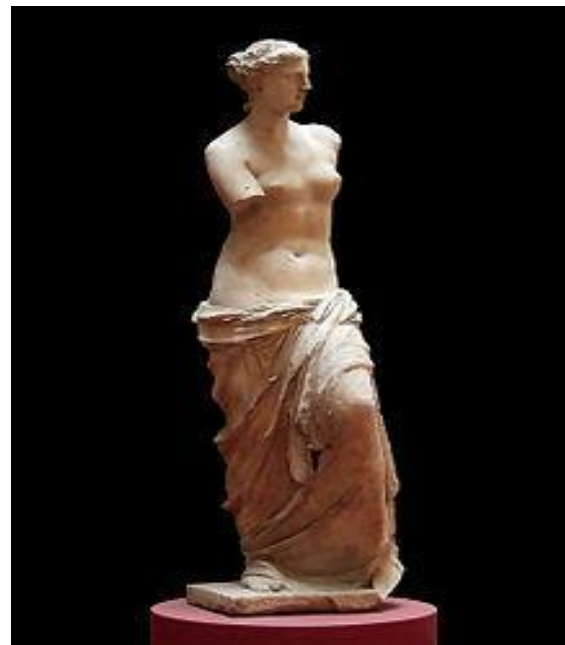
Sparta

- ustrój oligarchiczny
- Rolnictwo
- Zamknięte, izolowane

wyspa Melos (dziś Milo, Milos)
wyspa w archipelagu Cyklady
na Morzu Egejskim

(tam znaleziono w 1820 r. posąg Afrodyty –
Wenus z Milo, 100 r. p.n.e., Luwr)

Dialog melijski

- Ateńczycy – odwołują się do kategorii realistycznych –
potęga, interes,
równowaga sił, sojusze
- Przyjaźń jako oznaka słabości, która może pchać inne państwa do buntu

- Melijczycy – kategorie idealistyczne –
sprawiedliwość,
uczciwość, dobro,
wspólnota interesów

Tukidydes, „Dialog melijski”, *Wojna peloponeska*, ks. V, rozdz. 7

- Dialog melijski – wysłannicy Aten przybyli na wyspę Melos; proponują sprzymierzenie oparte na więzach zależności i podporządkowania
- Melijczycy chcą pozostać neutralni, niezależni
- Ateńczycy stawiają ultimatum

- Finał: Melijczycy nie zgodzili się na poddanie Ateńczykom
- Wznowiono oblężenie, Melijczycy poddali się, Ateńczycy wymordowali wszystkich mężczyzn, dzieci i kobiety sprzedali w niewolę
- Ateńczycy wysłali osadników, aby skolonizować Melos

Tukidydes, „Dialog melijski”, *Wojna peloponeska*, ks. V, rozdz. 7

Wnioski z *Dialogu melijskiego* w ocenie realistów :

- los Melijczyków przestrożą dla tych, którzy odrzucają realistyczne zasady
- światem rządzi zasada siły – silni zawsze osiągają swe cele i rządzą słabszymi
- zachowanie neutralności w warunkach wojny hegemonicznej jest niemożliwe
- w polityce międzynarodowej nie ma miejsca na moralność, słabość

Historyczne źródła realizmu N. Machiavelli (1469-1527)

- mechanizmy rządzące stosunkami międzynarodowymi na poziomie natury ludzkiej i jednostki

Niccolo Machiavelli

Książę - IL PRINCIPE

- akcentuje **naturę ludzką**
- Jak skutecznie oddziaływać na ludzi, aby zapewnić panowanie władcy?
- pomyślność państwa zależy od przywódcy – jego ambicji, postępowania
- demokracje najlepszą formą dla imperialistycznej ekspansji

Niccolo Machiavelli

Książę - IL PRINCIPE - 1513

- moralność – inna dla zwykłych ludzi, inna dla władcy
- moralność przywódcy ma być podporządkowana racji stanu; najważniejszy interes państwa
- w polityce cel uświęca środki
- liczy się skuteczność, nie moralność
- dobre to, co skuteczne; władca ma się kierować racją stanu

Niccolo Machiavelli (1469-1527)

Książę - IL PRINCIPE

Władca ma być jak

LEW (potęga) i LIS (przebiegły i podstępny)

Niccolo Machiavelli - Książę - cytaty

- „Rodzi się z tego pytanie: **czy lepiej jest budzić miłość niż strach, czy strach niż miłość.**
- Odpowiem, że chciałoby się i jednej, i drugiej rzeczy, lecz ponieważ trudno połączyć je, więc gdy jednej ma brakować, **o wiele bezpieczniej budzić strach niż miłość (...).**
- I taki książę, który wyłącznie oparł się na ich słowach, a znajdzie się bez innych zabezpieczających środków, upada, gdyż przyjaźnie, które pozyskuje się zapłatą, a nie wielkością i szlachetnością umysłu, są wprawdzie zasłużone, lecz w istocie nie istnieją i nie można z nich w potrzebie korzystać.
- **A mniej boją się ludzie krzywdzić kogoś, kto budzi miłość, niż tego, który budzi strach.** Albowiem miłość jest trzymana węzłem zobowiązań, który ludzie, ponieważ są nikczemni, zrywają, skoro tylko nadarzy się sposobność osobistej korzyści, **natomiast strach jest oparty na obawie kary; ten więc nie zawiedzie nigdy.** Niemniej jednak książę powinien budzić strach w taki sposób, by jeżeli już nie może pozyskać miłości, uniknął przynajmniej nienawiści: można bowiem bardzo dobrze budzić strach, a nie być znienawidzonym”

Niccolo Machiavelli

Książę - IL PRINCIPE - cytaty

Wiem, że każdy przyzna, jakoby było najchwalebniejszą rzeczą, aby książę posiadał te z wymienionych powyżej cech, które uważa się za dobre. (...)

książę musi być na tyle rozumny, aby **umiał unikać hańby takich tylko wad, które by pozbawić go mogły panowania**, a innych, które mu tym nie grożą, wystrzegać się o tyle, o ile jest to możliwe; lecz jeśli to nie jest możliwe, nie potrzebuje zbytnio niepokoić się nimi.

Również niech nie boi się ściągnąć na siebie hańby takich wad, bez których trudno byłoby mu ocalić państwo; albowiem gdy wszystko dobrze rozważy, zobaczy, że **niejedna rzecz, która wyda się cnotą, w zastosowaniu spowodowałaby jego upadek, a niejedna znowu, która wyda się wadą, w zastosowaniu przyniesie mu bezpieczeństwo i pomyślność.**

Niccolo Machiavelli

Książę - IL PRINCIPE - cytaty

- Książę (...) nie może przestrzegać tych wszystkich rzeczy, dla których uważa się ludzi za dobrych, dla utrzymania państwa bowiem musi częstokroć działać wbrew wierności, wbrew miłosierdziu, wbrew ludzkości wbrew religii.
- Trzeba więc, by miał on umysł zdolny do zwrotu, stosownie do tego, jak wiatry, zmienne koleje losu nakazują, (...), nie powinien porzucać dobrego, gdy można, lecz umieć czynić zło, gdy trzeba.

Niccolo Machiavelli

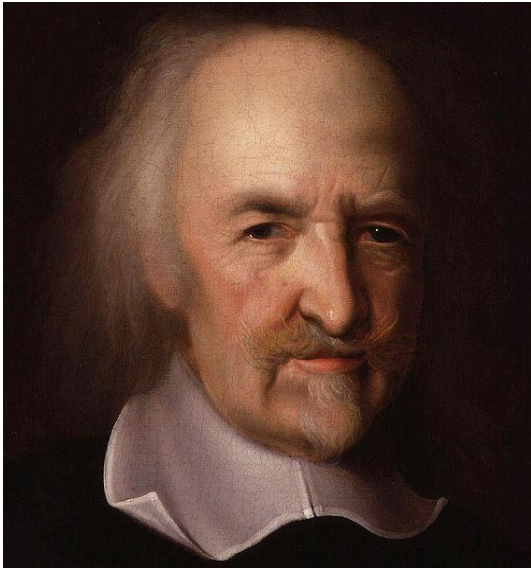
Książę - IL PRINCIPE - cytaty

- Otóż książę, który chce utrzymać swych poddanych w jedności i wierności, nie powinien dbać o zarzut srogości, gdyż będzie bardziej ludzki, ukarawszy kilku dla przykładu, niż ci, którzy przez zbytnią litościwość dopuszczają do nieładu, skąd rodzą się zabójstwa i rabunki; te bowiem zwyczajnie krzywdzą całą społeczność, a tamte egzekucje, nakazane przez księcia, prześladują pojedynczego człowieka.

Thomas Hobbes (1588-1679)

LEWIATAN

- **realizm strukturalny:**
mechanizmy rządzące
stosunkami międzynarodowymi
na poziomie systemu
międzynarodowego
- ***Homo homini lupus***
- Ludzie są sobie równi, ale gdy
pragną tego samego, rywalizują i
walczą
- ***Bellum omnium contra omnes***

LEWIATAN - Thomas Hobbes (1588-1679)

W stanie natury ludźmi kierują trzy zasady:

- dążenie do zapewnienia sobie bezpieczeństwa
- żądza zysku
- chęć posiadania dobrej reputacji

STĄD

- Nieufność
- Rywalizacja
- Dążenie do sławy

LEWIATAN 1651- Thomas Hobbes

(1588-1679)

- Życie ludzkie napiętnowane STRACHEM
- Stan natury - stan anarchii
- Strach motywuje do współpracy – w wyniku porozumienia ludzie tworzą państwo - Lewiatana
- pozostaje system anarchii na poziomie międzynarodowym
- Równowaga sił

LEWIATAN - Thomas Hobbes - cytaty

- „Jeśli więc jacyś dwaj ludzie pragną tej samej rzeczy, której niemniej nie mogą obaj posiadać, to stają się nieprzyjaciółmi; i na drodze do swego celu (którym przede wszystkim jest zachowanie własnego istnienia, a czasem tylko własne zadowolenie) starają się zniszczyć jeden drugiego albo sobie podporządkować.
- A stąd, gdzie napastnik nie potrzebuje się bać niczego więcej, niż siły innego poszczególnego człowieka, tam, jeśli jeden sady, sieje, buduje lub posiada wygodną siedzibę, inni, jak można oczekiwać, prawdopodobnie przyjdą, zjednoczywszy przed tym swoje siły, by go pozbawić tego, co posiada, i odebrać mu nie tylko owoc jego pracy, lecz również życie lub wolność. A napastnik z kolei wystawiony jest na podobne niebezpieczeństwo ze strony innych ludzi.”

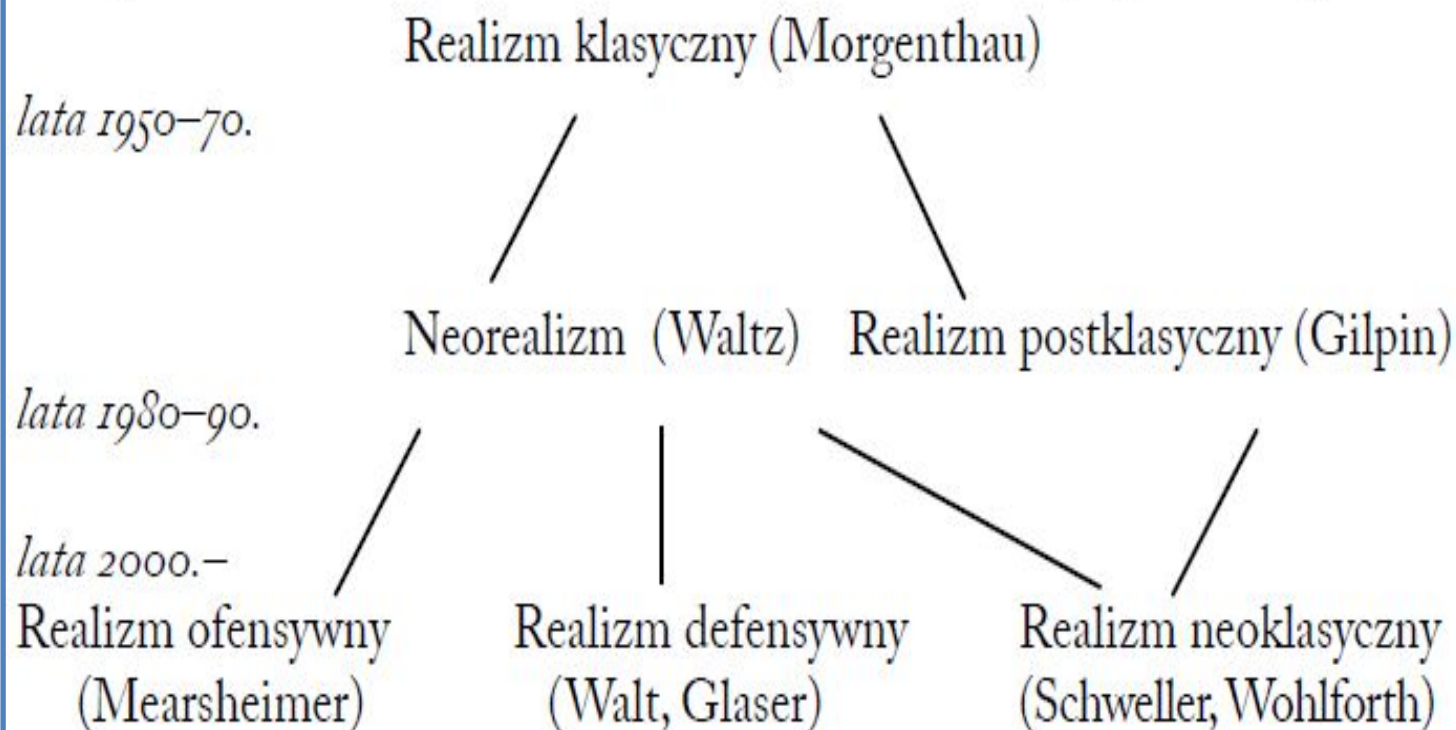
LEWIATAN - Thomas Hobbes - cytaty

- „Przed tą nieufnością wzajemną nie może się człowiek zabezpieczyć niczym tak rozumnie, jak podejmując środki zaradcze; a **mianowicie siłą lub podstępem opanowując wszystkich ludzi, których opanować może, póki nie widzi żadnej innej siły dość wielkiej, by mogła mu zagrozić. Tak postępując nie czyni on nic więcej niż to, czego wymaga jego własne samozachowanie; a to jest ogólnie dozwolone.**”

Realizm współczesny

- Realizm klasyczny – **Hans Morgenthau**
- Realizm strukturalny (neorealizm) – Kenneth Waltz
- Realizm neoklasyczny (korzysta z neorealizmu i realizmu klasycznego)

Rysunek 1. *Rozwój realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych*

Źródło: E. Haliżak, J. Czaputowicz (red.), *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych. Założenia i zastosowania badawcze*. Wydawnictwo Rambler, Warszawa

2014<http://portal.uw.edu.pl/documents/10843903/11367021/Czaputowicz+-+Mapa+wspolczesnego+realizmu.pdf>

Tabela 2. *Porównanie realizmu klasycznego, neorealizmu i realizmu neoklasycznego*

	Realizm klasyczny	Neorealizm	Realizm neoklasyczny
Zmienna niezależna	Państwa i ich interesy	Struktura systemu międzynarodowego	Struktura systemu międzynarodowego w kontekście czynników wewnątrzpaństwowych
Zmienna zależna	Polityka zagraniczna państw	Rezultaty na scenie międzynarodowej	Polityka zagraniczna państw
Relacje struktura-podmiotowość	Nadrzędność podmiotu	Nadrzędność struktury	Struktura i podmiot są powiązane ze sobą
Cel państw	Maksymalizacja potęgi	Maksymalizacja bezpieczeństwa	Maksymalizacja wpływu
Potęga	Kontrola nad innymi	Suma zasobów, brak i nadmiar może być szkodliwy	Funkcja czynników materialnych i niematerialnych
Sposób realizacji celu	Hegemonia	Równowaga sił	Utrzymanie <i>status quo</i> lub rewizjonizm
Metodologia	Podjęcie historyczne, rozważania filozoficzne	Testowanie hipotez za pomocą metod ilościowych i jakościowych	Metody jakościowe, zwłaszcza analiza przypadku i śledzenie procesu

Źródło: E. Haliżak, J. Czuputowicz (red.), *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych.*

Założenia i zastosowania badawcze. Wydawnictwo Rambler, Warszawa

<http://portal.uw.edu.pl/documents/10843903/11367021/Czuputowicz+-+Mapa+wspolczesnego+realizmu.pdf>

TABELA I. *Realizm klasyczny, defensywny i ofensywny*

	Realizm klasyczny	Realizm defensywny	Realizm ofensywny
Przyczyna rywalizacji	Natura ludzka	Struktura systemu	Struktura systemu
Cel	Maksymalizacja potęgi	Utrzymanie równowagi sił	Maksymalizacja potęgi

Źródło: John J. Mersheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton & Company, New York, London 2001, s. 22 (własna modyfikacja).

Źródło: *E. Haliżak, J. Czaputowicz (red.), Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych. Założenia i zastosowania badawcze*. Wydawnictwo Rambler, Warszawa

Realizm współczesny

- w kontekście bankructwa systemu Ligi Narodów, wybuchu II wojny i początków "zimnej wojny"
- opublikowanie w 1939 r. przez brytyjskiego historyka i teoretyka Edwarda Carra książki pt. *The Twenty Years Crisis, 1914-1939: An Introduction to the Study on International Relations*

Wielkie debaty teoretyczne – między realizmem a idealizmem

oś sporu wokół pytania o to, co jest najważniejszym gwarantem ładu międzynarodowego?

- Realiści:

podstawowym regulatorem
stosunków
międzynarodowych jest
realna siła państwa oraz
równowaga sił w skali
regionalnej i globalnej

- Idealiści:

system prawa
międzynarodowego
i łagodzące antagonizmy
organizacje
międzynarodowe

Realizm – Edward Carr 1939

- *The Twenty Years' Crisis 1919-1939* (1939) - rzucił wyzwanie dominującemu wówczas w kręgach intelektualnych Świata anglosaskiego paradygmatowi idealistycznemu
- bezkompromisowa krytyka idealizmu, zwłaszcza koncepcji harmonii interesów oraz dążenia do określenia uniwersalnych zasad zachowania państw
- sm nie można kształtować za pomocą powstałych w wyobraźni modeli teoretycznych - teoria powinna wynikać z udokumentowanej w historii praktyki, a nie praktyka z teorii, jak chcieli idealisci
- przyzwolenie na każde działanie, które prowadzi do realizacji interesu narodowego

Realizm – Edward Carr

- Carr powtarza za Machiavellim, że historia jest sekwencją przyczyny i skutku, dlatego można ją zrozumieć w wyniku procesu intelektualnego
- Charakteryzuje ją **powtarzalność i cykliczność**, jednak **wiedza nie jest kumulowana**, dlatego kolejne generacje **polityków robią te same błędy co poprzednie**.
- Obiektywne prawa, które rządzą polityką, mają swe **korzenie w naturze ludzkiej**, i aby je odkryć, należy badać rzeczywistość.
- **Światem rządzą silniejsi, natomiast słabsi powinni zaakceptować te zasady. W przeciwnym razie silni zmuszą ich do tego.**

Realizm– Edward Carr

- Moralność powinna być w pełni podporządkowana polityce zgodnie z zasadą, że dobre jest to, co jest skuteczne.
- Państwa nie muszą wykonywać podjętych zobowiązań, jeśli przestają być one dla nich korzystne.

Realizm – Edward Carr

- Carr usprawiedliwiał politykę appeasement realizowaną przez N. Chamberlaina, traktując ją jako przykład politycznego realizmu.
- Uważał, że zaspokojenie aspiracji Niemiec i Włoch doprowadzi do zmiany ich zachowania, ponieważ państwa usatysfakcjonowane to państwa opowiadające się za status quo.

Realizm klasyczny - Hans Morgenthau

Hans Morgenthau

(Niemcy 1904- USA 1980)

Politics Among Nations (1948)

Realizm klasyczny - Hans Morgenthau

Podstawowe założenia

- wywarł największy wpływ na całe pokolenia teoretyków i praktyków stosunków międzynarodowych
- *Politics Among Nations* - charakteryzuje on historię myśli politycznej jako nieprzerwaną walkę między dwoma nurtami stosunków międzynarodowych: realizmem i idealizmem. które inaczej postrzegają naturę człowieka, społeczeństwa oraz istotę polityki.
- Państwa rządzone są przez ludzi, którzy mają urodzoną skłonność do zyskiwania jak największej potęgi, dlatego zachowują się agresywnie i dążą do zdominowania innych państw.

Realizm klasyczny - Hans Morgenthau

Podstawowe założenia

- Świat można naprawić działając w zgodzie z siłami drzemiącymi w naturze ludzkiej, a nie - jak to proponują idealiści - przeciw nim.
- starał się odkryć i zrozumieć siły, które determinują stosunki polityczne między państwami, zrozumieć oddziaływanie tych sił na siebie, na międzynarodowe stosunki polityczne i instytucje.
- dążenie do pozyskania jak największej siły oraz dominacji nad innymi zakorzenione jest w biologii i psychologii i wynika z natury człowieka - dążenie to stanowi siłę napędową społeczności.

Realizm klasyczny - Hans Morgenthau

Podstawowe założenia

Motywy działania państwa jest zwykle

- obawa przed utratą stanu posiadania,
- oczekiwanie korzyści
- chęć budzenia respektu.

W zależności od tych motywów państwo dąży

- do utrzymania siły, prowadząc politykę *status quo*
- do zwiększenia siły, prowadząc politykę imperialną
- do demonstracji siły i budowania prestiżu państwa.

Sześć zasad realizmu

- Hans Morgenthau

- Polityka i społeczeństwo rządzą się obiektywnymi prawami, które są niezależne od woli człowieka, lecz zakorzenione w jego naturze

- Polityka jest autonomiczną dziedziną nauki, dla której punktem odniesienia są **interesy definiowane w kategoriach siły.**

- Zdefiniowany interes narodowy stanowi kategorię obiektywną.

Sześć zasad realizmu

- Hans Morgenthau

- W polityce obecna jest świadomość moralnej wagi działań politycznych, ale występuje tu nieuniknione napięcie polityka-moralność.

- Żadne partykularne wartości lub jednostkowy interes narodowy nie mogą pretendować do miana uniwersalnych.

- Realizm polityczny zachowuje pewną odrębność od innych szkół stosunków międzynarodowych, (jednak wciąż, jako typ idealny pozostaje etyczny, pociągając za sobą moralność)